

СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКА ЕКСПЕРТИЗА В КРИМІНАЛЬНОМУ ТА ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСАХ

Михальчишина Л. Г., ст. викладач
Вінницький державний аграрний університет

Як свідчить судова практика, значна кількість кримінальних справ з економічних злочинів та господарських справ розглядається судами без залучення експертів, а це не завжди гарантує повне висвітлення причин економічних правопорушень.

Постановка проблеми. Судово-бухгалтерська експертиза призначається в зв'язку із учиненням так званих господарських злочинів, тобто пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності.

Сьогодні найбільш актуальним стає призначення судово-бухгалтерської експертизи при розслідуванні ухилянь від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Аналіз останніх досліджень свідчить, що малодослідженим на сьогодні є питання проведення судово-бухгалтерської експертизи в кримінальному та господарському процесах.

Метою публікації є висвітлення завдань судово-бухгалтерської експертизи, її організації, особливостей проведення в кримінальному та господарському процесах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоб установити в діях особи наявність складу злочину, необхідно зібрати всі можливі докази.

За статтею 65 Кримінального процесуального кодексу України доказом у кримінальній справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку органи дізнання, слідчий і суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винність особи, що здійснила це діяння, та інші обставини, що мають значення для вирішення справи.

Ці дані встановлюються: свідченнями свідків, свідченнями потерпілого, свідченнями підозрюваного, свідченнями обвинуваченого, висновками експерта, речовими доказами, протоколами слідчих і судових дій та іншими документами.

При розслідуванні ухилянь від сплати податків та інших обов'язкових платежів (стаття 212 Кримінального кодексу України) судово-бухгалтерська експертиза є найефективнішим засобом захисту від необґрунтованого обвинувачення в здійсненні злочину.

Як важливий інструмент захисту інтересів громадян і юридичних осіб судово-бухгалтерська експертиза виконує цілу низку дуже важливих завдань. Відповідно до Інструкції про призначення і проведення судових експертиз, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року №53/5, яка містить науково-практичні рекомендації з питань підготовки і проведення судових експертиз, це встановлення:

- документальної обґрунтованості недостачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і коштів, періоду і місця їх утворення, а також розміру завданої матеріальної шкоди;
- правильності документального оформлення операцій з приймання, зберігання, реалізації товарно-матеріальних цінностей і руху грошових коштів;
- відповідності відображення в бухгалтерському обліку фінансово-господарських операцій вимогам чинних нормативних актів з бухгалтерського обліку і звітності;
- кола осіб, на яких покладено обов'язок забезпечити дотримання вимоги нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку і контролю;
- документальної обґрунтованості списання сировини, матеріалів, готової продукції і товарів;
- правильності визначення оподатковуваного прибутку (доходу) підприємств різних форм власності та вирахування розмірів податків;
- документальної обґрунтованості вимог позивача і заперечень відповідача в частині, що стосується ціни позову (зустрічного позову);
- недоліків в організації бухгалтерського обліку, які сприяли або могли сприяти спричиненню матеріальної шкоди або перешкождали її своєчасному виявленню.

Судово-бухгалтерська експертиза дозволяє відповісти на цілий ряд запитань:

- чи підтверджується документально зазначена в акті інвентаризації від (зазначаються реквізити акта) недостача (надлишки) товарно-матеріальних цінностей (товарів, тари) на суму (зазначається сума) на підприємстві (установі, організації) за період (зазначити);
- в який період утворилась недостача, яку встановлено актом інвентаризації від (зазначити дату) у сумі (зазначити суму) і хто відповідав за збереження товарно-матеріальних цінностей (грошових коштів) у цей період;
- в якій сумі обчислюється розмір матеріальної шкоди, завданої (зазначається кому) у зв'язку з недостачею, яку встановлено інвентаризацією (акт інвентаризаційної комісії від (зазначити дату));
- чи підтверджуються документально висновки ревізії (зазначаються реквізити акта ревізії) в частині, що стосується завищення обсягу і вартості виконаних робіт;
- чи підтверджується документально зазначене в акті податкової адміністрації (вказуються реквізити акту) заниження прибутку виробничо-комерційною формою (назва фірми) за період (зазначається за який), а якщо підтверджується, то чи правильно вирахована сума додаткових податків, які фірма має внести в бюджет;
- чи підтверджується документально вказаний у позовній заяві розмір заподіяної шкоди у зв'язку з невиконанням відповідачем умов договору (зазначається якого);
- які порушення вимог нормативних актів, що регламентують ведення бухгалтерського обліку і контролю, сприяли завданню матеріальної шкоди (виникненню недостачі, необґрунтованому нарахуванню і виплаті заробітної

плати, премій), і хто зобов'язаний був забезпечити додержання цих вимог;

- чи обгрунтовано виплачено заробітну плату (зазначається, кому і за який період) за роботу, і якщо необгрунтовано, то в якій сумі;

- чи не завищено в документах фактична наявність (зазначити назву товару) на суму (зазначити суму) за інвентаризаційним описом від (зазначити дату) над їх максимально можливим залишком у (зазначити підприємство) за станом на (зазначити дату).

Спектр питань, що вирішуються в рамках судово-бухгалтерської експертизи, доволі широкий. Але податкові слідчі нечасто виносять постанову про призначення судово-бухгалтерської експертизи, а замість цього під час розслідування кримінальних справ задовольняються актами перевірки і рішеннями про застосування і стягнення фінансових санкцій.

Це можна пояснити тим, що акти й рішення виносяться співробітниками одного податкового відомства, а судово-бухгалтерська експертиза здійснюється "сторонньою" особою, яку попереджають про кримінальну відповідальність за статтями 384, 385 Кримінального кодексу України, при тому, що службовці податкових органів відповідальності не несуть.

Судово-бухгалтерська експертиза дає можливість зняти обвинувачення не в одній кримінально-господарській справі і захистити від кримінального переслідування багатьох керівників, головних бухгалтерів та приватних підприємців.

Треба підкреслити, що правове забезпечення проведення експертизи загалом, а судово-бухгалтерської зокрема, в нашому законодавстві перебуває в задовільному стані.

Чинне законодавство містить багато нормативно-правових актів, які регламентують питання проведення експертиз усіх видів.

Загальні питання експертиз розглядаються в Законі України від 25.02.94 р. №4038 "Про судову експертизу". Законами регулюються і деякі спеціальні експертизи. Так, 9 січня 1995 року було ухвалено Закон "Про екологічну експертизу", а 10 січня того ж року - Закон "Про наукову і науково-технічну експертизу".

Що стосується Закону України "Про судову експертизу", то в ньому містяться основні загальні поняття щодо всіх видів судових експертиз, у тому числі і судово-бухгалтерської експертизи.

Так, згідно зі статтею 1 зазначеного вище Закону, судова експертиза - це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, попереднього слідства чи суду.

Виходячи з наведеного вище законодавчого поняття судової експертизи (стаття 1 Закону України "Про судову експертизу") і критеріїв, закріплених в інших нормах, судово-бухгалтерська експертиза - це процесуальна дія, яка полягає у вивченні експертом-бухгалтером на завдання слідчого або судді первинних бухгалтерських документів з метою встановити фактичні дані й обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Судово-бухгалтерська експертиза здійснюється в рамках кримінально-

процесуального, цивільно-процесуального й господарсько-процесуального законодавства особою, що володіє спеціальними знаннями в галузі бухгалтерського обліку, з метою встановити фактичні дані, що мають значення для справи.

Відповідно до статті 7 Закону України "Про судову експертизу", судово-експертну діяльність здійснюють спеціалізовані установи і відомчі служби.

До них належать:

- науково-дослідні та інші установи судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України;
- експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України.

Судово-експертна діяльність може здійснюватися на підприємницькій основі на підставі спеціального дозволу (ліцензії), а також громадянами за разовими договорами.

В Україні застосовується атестація судових експертів взагалі й експертів-бухгалтерів зокрема, метою якої є забезпечення належного-професійного рівня фахівців.

Для атестації судових експертів у системі Міністерства юстиції України створюються експертно-кваліфікаційні комісії науково-дослідних інститутів судових експертиз та центральна експертно-кваліфікаційна комісія Міністерства юстиції України.

На підставі рішення комісії фахівцю видається Свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта за наступними економічними експертними спеціальностями:

- дослідження документів бухгалтерського обліку і звітності;
- дослідження документів про фінансово-кредитні операції;
- дослідження документів про економічну діяльність підприємств та організацій;

і вносять його в Реєстр атестованих судових експертів з відповідним особистим реєстраційним номером.

Експерт є учасником цивільно-процесуальних правовідносин. Він наділений певним процесуальним статусом і в зв'язку з цим володіє певними правами і обов'язками, визначеними відповідними законодавчими актами. Слід зазначити, що процесуальне становище експерта відрізняється від становища ревізора, тому що останній не є самостійним учасником процесу.

Висновок. Судово-бухгалтерська експертиза знайшла дуже широке застосування в господарських судах, насамперед у позовах про скасування актів податкових органів про застосування і стягнення фінансових санкцій.

Ось тут висновки експертів-бухгалтерів є дуже ефективними засобами доведення, що штрафи, застосовані податковими органами, або значно завищені, або зовсім не мають під собою законних підстав.

Висновок експерта-бухгалтера – це процесуальний документ, який містить систему доказів для вирішення справи, порушеної правоохоронними органами, і повинен відповідати вимогам кримінально-процесуального Кодексу України, а саме об'єктивності, повноти, наукової обґрунтованості, логічності і

послідовності викладу, конкретності, додержання стилістики ділових документів та чинних державних стандартів.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Офіц. видання. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 432с.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України: Офіц. видання. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 456с.
3. Господарський кодекс України № 436-IV, від 16.01.2003р.
4. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.94 р. №4038.
5. Інструкція про призначення і проведення судових експертиз, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року №53/5.

УДК 339.9

СУЧАСНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Колесова Н.С., аспірант

Вінницький державний аграрний університет

Розглянуто основні тенденції розвитку сільського господарства регіону, визначено проблеми та перспективи його розвитку.

Вінниччина серед регіонів України має один з найпотужніших агропромислових комплексів та одне з найбільших сільськогосподарських виробництв, які формують для регіону значну частину валової доданої вартості та податкових надходжень і від їх роботи в значній мірі залежить ситуація в соціально-економічній сфері нашої області.

На жаль, перехід на ринкові засади існування відбувся без докорінної системної перебудови і переосмислення принципів функціонування механізму державної стратегії розвитку та управління АПК, оскільки до останнього часу мали місце спроби несуттєвого удосконалення його окремих елементів: організаційних структур та функцій державного управління, системи доведення планових завдань, стимулювання і оплати праці, ціноутворення тощо.

Оскільки розвиток АПК істотно впливає на розвиток більшості інших сфер економічного та соціального життя України, значна чисельність дослідників приділяли йому значну увагу. Проблемам стану і перспектив розвитку агропромислового комплексу присвячено праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених О.Ю.Амосова, В.Я.Амбросова, М.В.Гладія, М.Я.Дем'яненка, М.В.Зубця, А.В.Лисецького, М.Й.Маліка, В.Я.Месель-Веселяка, П.Т.Саблука, В.В.Юрчишина, та інших [1-3].